

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НОВОГО СТАТУСУ ВОЛОНТЕРІВ У СУСПІЛЬСТВІ

Н. А. Вайнілович

*викладач кафедри політології, соціології та соціальної роботи
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

У даній роботі розглядається існування доцільності та необхідності професіоналізації волонтерства. З цією метою автор здійснює аналіз статусу волонтерів в українському суспільстві за допомогою існуючих критеріїв класифікації статусів. Також в даній роботі обґрунтовується основний об'єкт професіоналізації волонтерства, який представлений певною категорією волонтерів.

Ключові слова: професіоналізація, волонтерська діяльність, статус волонтера.

Розвиток людини, довготривалий процес її соціалізації зазвичай відбувається шляхом подолання певних труднощів та перешкод, джерелом яких є як зовнішні (соціальні), так і внутрішні (особистісні) фактори. Людину, яка стала на соціальні сходинки, яка «отримала» від суспільства певну внутрішню структуру, яка має ту частину, яку можна назвати соціальною і поряд тим – володіє своїм власним світоглядом, – ми називаємо особистістю. Особистість має певну свободу (свободу вибору), відповідає за власний вибір та його наслідки, тобто бере на себе відповідальність. Крім того особистість постійно самовдосконалюється з різних сторін: фізично, розумово, духовно, емоційно тощо. Вона знаходиться в безперервному процесі розвитку, намагається використовувати весь свій особистісний потенціал. Шукаючи сенс життя, першооснову всесвіту, власний шлях, особистість пізнає світ не лише через органи відчуття, а й через психіку, сприймаючи та підключаючись емоційно до зовнішнього світу, створюючи власну ієрархію цінностей; аналізуючи та синтезуючи отриману інформацію тощо.

Одним із найважливіших виборів особистості, який може вплинути на все її подальше життя, є вибір її сфери зайнятості, професійної спрямованості. Досліджуючи професійний вибір людини, її професіоналізацію, треба зауважити, що цей процес у науковій літературі розглядається з різних точок зору. Нас цікавить дослідити погляди різних наук з цієї проблематики, що надасть можливість окреслити підняті питання більш широко, ніж коли ми спираємося лише на одну концепцію. Питання професійного розвитку особистості досліджували такі науковці, як – Парсонс Т., Шадриков В. Д., Байденко В. І., Клочко В. Є., Дворецька Ю. Ю., Артюхова Т. Ю.

Взагалі, професійна орієнтація людини починається ще до того, як вона приступає до навчання за обраною спеціальністю. Ще з ди-

тинства у людини формуються певні стереотипи щодо професій, їх престижності, значимості для суспільства, матеріальних можливостей тощо. На це впливають як найближче оточення людини (батьки, сусіди, друзі), та і засоби масової інформації, громадська думка, яка створює відповідний ореол зі знаком плюс чи мінус. Але окрім цих факторів, існують також і внутрішні, психологічні, які включають в себе здібності людини до певного виду діяльності, її професійні інтереси, а також її стан здоров'я (наприклад, для деяких професій є обов'язковим отримання медичного висновку, що людини може працювати за даним напрямком). Тому професійні інтереси особистості як соціального продукту, які вважаються внутрішніми факторами, скоріш за все мають свою соціальну природу, хоча і трансформовані самою особистістю з урахуванням тих же її здібностей та вподобань.

Однією з форм соціальної активності, де людина може реалізувати себе як особистість, є волонтерська діяльність. Вона здійснюється в різних сферах (соціальна, екологічна, юридична, культурна, спортивна тощо) та може мати різні мотиви. Найчастіше в літературі виділяють альтруїстичне бажання допомогти іншим, але поряд з цим існують потреби у спілкуванні, саморозвитку, набутті професійних знань та навичок, а наявність заохочень зі сторони організації також є вагомим стимулом активної позиції людини у волонтерській діяльності [9, 350-351]. Наприклад, за даними Національного центру волонтерської роботи у Великобританії, головним мотивом людей участі у волонтерському русі виділяють саму діяльність, яка інтегрує волонтера в суспільство, створюючи певну цілісність з ним (32 % – потреба в почутті єдності з людьми) [2, 13].

Найчастіше волонтерство розглядається як покликання людини, її бажання приносити користь суспільству. Але з іншої точки зору – волонтерство надає людині певні знання та

навички, які нею можуть бути використані у професійній діяльності. Цим та іншим питанням волонтерства присвячено багато праць вітчизняних та закордонних науковців таких, як Капської А.Й., Кудринської Л.А., Бідермана К., Ярська-Смірної Є. Р., Стебінса Р. А., Арсеньєвої Т. Н.

Але окрім наукової точки зору, є думки людей, які так чи інакше пов'язані з цією діяльністю практично. Наприклад, учасники різних інтернет - форумів (<http://forum.kanschool5.ru>, <http://forum.pravmir.ru>, <http://forum.awd.ru> тощо), які підіймають питання головного призначення волонтерів, найчастіше висловлюють свою думку, що волонтерство – це покликання людини, її прагнення покращити життя суспільства, допомагати людям у скрутний для них час; це громадянське покликання. На противагу такій точці зору існує й інша: *“Волонтерство – это деятельность по приобретению опыта в профессии, куда без опыта не берут”*; *“Волонтерство в нормальной организации – это как стажировка, потом, если хорошо себя покажете, могут вас взять на оплачиваемую работу”*. Або на інтернет-порталі Департаменту Тульської області зі спорту, туризму та молодіжної політики Російської Федерації (<http://www.dstm71.ru/>), де волонтерство визначається як *«возможность реализации личностного потенциала, профессионального поиска, повышение социальной компетенции»*. Тобто виконуючи певну роботу, людина отримує реальні уявлення про обрану професію та отримує можливість вибору подальшого напрямку розвитку. Отже, постає питання: чи є волонтерство покликанням людини, чи шляхом до професійної компетенції, під якою ми розуміємо здатність застосовувати знання, вміння та особистісні характеристики для успішної професійної діяльності в певній області [10]?

Виходячи з вище сказаного, ми маємо на меті розглянути існування доцільності та необхідності професіоналізації волонтерства. Висуваючи гіпотезу, що статус волонтера в суспільстві є досить низьким, автор прагне проаналізувати статус волонтерів за допомогою існуючих критеріях класифікації статусів. Також в даній роботі буде розкрито, на яку саме категорію волонтерів слід спрямовувати професіоналізацію волонтерства. Ці та інші питання автор буде намагатися вирішити у даній статті.

Існують різні підходи до трактування понять «професіоналізація» та «професія». Так, Великий тлумачний соціологічний словник Коллінса розглядає професіоналізацію як процес, *«посредством которого должность влечет претензию на статус и, следовательно, вознаграждение и привелегии про-*

фессии». А професія – це професійна група, яка характеризується високим рівнем технічних та інтелектуальних знань, досвідом, автономією в наймі та дисципліні, зв'язком з державною службою [5, 104-105]. Т. Парсонс вважає, що представники професіональних груп володіють «таємними» знаннями, які невідомі іншим людям, а на основі власних знань та досвіду професіонал має певну владу над непрофесіоналами. Такої самої думки притримується Джонсон. Хьюджес зазначає, що професіонали працюють не лише заради користі суспільству та їх клієнтам, а і для власної вигоди. Професіоналізм з точки зору престижу розглядає Перрі, наголошуючи на тому, що професіонал є забезпеченим значно вищим рівнем матеріального стану та високим статусом, ніж той, хто має низьку кваліфікацію. Флекснер зазначає, що професія вимагає довготривалого спеціального навчання, власної практичної орієнтації, яка альтруїстично мотивована і націлена скоріше на служіння суспільству, а не на власну користь [5, 105-106]. Соціологічний енциклопедичний словник визначає професіоналізм як ступінь оволодіння індивідом професійними навичками, а професію як широкий вид трудової діяльності, що є джерелом прибутку і здійснюється на основі теоретичних знань, практичних навичок та досвіду; також професія – це велика група людей, що залучена до однакового роду трудової діяльності, занять [11, 276]. Філософський енциклопедичний словник, так само як і Сучасний тлумачний словник української мови, визначає професію як рід трудової діяльності, що вимагає певної підготовки та зазвичай є джерелом існування [13], [12]. В Етимологічному словнику у (Online Etymology Dictionary) зазначено, що професіоналізм (термін, який вперше був записаний у 1747 році) - це те, що існує на противагу аматорству і має відношення до професії [16]. Виходячи з вищесказаного, можна виділити спільні характеристики професії, а саме:

- наявність в особистості певних теоретичних знань з обраної професії;
- необхідність практичних навичок діяльності, досвіду роботи в даній сфері;
- можливість свого матеріального забезпечення за допомогою професійної діяльності;
- професійна приналежність гарантує особистості високий статус та престиж, в порівнянні з тим, якби вона не мала свого професійного рівня.

Важливим аспектом успішної професіоналізації, на нашу думку, є соціально-професійна мобільність людини, яку розглядали такі автори, як М. Вебер, П. Сорокін, Е. Дюркгейм, О. Голованов, Т. І. Заславська,

Т. Ю. Артюхова. Професіоналізацію можна розглядати як стратегію соціальної мобільності [5, 107]. Мобільна людина характерна тим, що може змінювати свою поведінку в динамічних умовах, має здатність адаптувати власні знання та вміння під існуючу ситуацію. З точки зору психології, під мобільністю розуміється здатність людини змінювати себе у відповідності до власних потреб та цілей, а також наявність у людини таких характеристик, як відкритість, пластичність, соціальна активність тощо [1]. В процесі професіоналізації, шляхом якого відбувається становлення особистості як професіонала, людина постійно трансформується, а наявність такої якості, як мобільність, надасть їй змогу розширити свій світогляд, знизити рівень стресу, ефективніше засвоювати нову інформацію. Така внутрішня готовність до змін знадобиться на різних етапах професіоналізації: вибір людиною саме цієї професії з огляду на власні вподобання та можливості; засвоєння правил та норм професії; формування та усвідомлення себе як професіонала; постійний розвиток своїх професійних вмінь та розвиток себе як особистості за рахунок професії [1]. В процесі професіоналізації людина інтенсивно інтегрується в суспільство, а тому професіоналізацію можна вважати однією зі сторін соціалізації особистості.

Говорячи про професіоналізацію волонтерства, необхідно визначити, стан та перспективи цього явища в суспільстві. За даними соціологічного дослідження Інституту Геллапа 2008 року, 65 % населення Землі займаються волонтерською діяльністю, що говорить про популярність волонтерства у світі. Волонтерству приписують економічне значення, бо праця волонтерів не оплачується, а виконують вони ту роботу, за яку штатним працівникам довелось б платити. Тобто волонтерство є не лише вагомим для окремої людини чи групи людей. Важливість волонтерства для суспільства зазначена у Всесвітній декларації волонтерства і визначається наступними функціями:

- пропаганда солідарності, гуманізму, справедливості на національному, глобальному рівнях;
- визначення та адресування проблем в різних сферах з метою їх вирішення з урахуванням цільових потреб;
- орієнтація на популяризацію здорової сім'ї, нації;
- різносторонній розвиток людей шляхом отримання ними нових знань та навичок, розвитку творчого потенціалу;
- доповнення діяльності інших секторів, які займаються забезпеченням суспільного добробуту [6].

Приділення уваги волонтерству в країні вказує на рівень розвитку в ній громадянського суспільства як сфери соціальних відносин та громадської участі людей у житті суспільства на противагу діям держави чи економіки [4, 145].

Діяльність волонтерів в Україні підкріплена законодавчо. Нещодавно був прийнятий Закон України «Про волонтерський рух». Але, як стверджують практики, формальний статус волонтера реально не відповідає дійсності. Яке ж місце займає волонтерство в Україні? Який статус мають волонтери? Ґрунтуючись на існуючих критеріях класифікації статусів [8, 5], статус волонтера можна описати наступним чином:

- політичний потенціал (управління та владні функції): волонтери не залучаються до вирішення питань державного рівня, хоча представники громадських організацій приймають участь у громадських слуханнях (наприклад, при Міністерстві соціальної політики), але їхні зауваження та пропозиції не часто беруться до уваги. Так, наприклад, до Проекту Закону України «Про волонтерський рух», який кілька років не могли затвердити, громадські організації запропонували внести відповідні корективи, бо перші варіанти Закону суперечили базовим принципам волонтерства, однак влада багато з них не взяла до уваги;

- економічний потенціал (прибуток, рівень життя): спираючись на дані власного соціологічного дослідження 2010 року, волонтери найчастіше визначають свій матеріальний стан як середній низький та середній високий: майже порівно виявляється розподіл відповідей між варіантами «*Нам вистачає на їжу та одяг, але придбати побутову техніку (телевізор, холодильник) нам важко*» та «*Ми можемо придбати необхідну побутову техніку, але на придбання автомобіля у нас не вистачає коштів*» – 35,7 % та 33,3 % відповідно. В процесі волонтерської діяльності волонтери не отримують зарплатні або інших грошових виплат (лише певні заохочення зі сторони організації), тому волонтерство не має прямого впливу на зміну матеріального рівня життя волонтерів та, відповідно, не є джерелом існування волонтерів;

- соціально-культурний потенціал (рівень кваліфікації, освіти, професіоналізм). Цей критерій можна визначити, сфокусувавшись на класифікації волонтерів щодо їх базового професійного рівня. Але сам процес волонтерської діяльності може сприяти формуванню у людини професійної компетенції за умови, що вона буде цілеспрямовано їй розвивати і їй буде надана можливість реалізувати свій потенціал;

- соціальний престиж (концентрація вищеперерахованих ознак).

Звісно, що кожен з цих критеріїв має індивідуальне значення, хоча для повної картини їх варто розглядати у взаємозв'язку.

Отже, соціальний статус волонтера в суспільстві визначений формально, але фактично перебуває в стані трансформації. В суспільстві існують певні стереотипи щодо волонтерів, які проявляється в наступних твердженнях: «На всё готов!»; безкоштовна праця, альтруїстична мотивація, незрозумілість необхідності допомоги волонтерів тощо. Ці та інші стереотипи, які мають різне атрибутивне значення, формують образ волонтерів та ставлення до них. З одного боку, організації залучають волонтерів і потребують їхньої допомоги. З іншого – статус волонтера не є значущим. Така собі біполярність, яка спроможна породити у волонтера почуття непотрібності, роздратованості, розчарування.

Коли людина відчуває зовнішній тиск та упереджене ставлення, мотивація до прояву здорової творчості спадає, втрачається нахнення до активної позиції, а діяльність не приносить задоволення. Волонтерство як суспільно значуща діяльність, має базуватися на засадах паритетної взаємодії. Така позиція збільшує ефективність волонтерства, створює сприятливі умови для розширення меж волонтерської компетентності у суспільстві.

Виходячи з цього *метою професіоналізації волонтерства* ми визначаємо фактичне підняття статусу волонтерів на якісно новий рівень шляхом створення умов для розвитку професійної компетенції учасників волонтерської діяльності. Виходячи з цього, деякі із задач професіоналізації волонтерства можна описати наступним чином:

- створити широкі можливості різностороннього розвитку волонтерів в державних структурах шляхом збільшення фінансування цієї сфери з бюджету;
- забезпечити учасників волонтерської діяльності сильною підтримкою зі сторони держави та інших секторів економіки;
- підвищити рівень професійної компетентності волонтерів в сфері їх діяльності шляхом спеціалізованого обов'язкового навчання;
- залучення засобів масової інформації до популяризації професійного волонтерства тощо.

Розглядаючи доцільність професіоналізації волонтерства, необхідно визначити, на яку саме категорію волонтерів може бути направлений цей процес чи можливо його слід розповсюджувати на всіх учасників волонтерсько-

го руху. Тут ми пропонуємо розглянути класифікацію волонтерів за критерієм їх професійної кваліфікації. Виходячи з визначення волонтера, будь-яка людина, незалежно від віку, статі, статусу тощо може приймати участь у волонтерській діяльності. Відповідно, волонтерами можуть бути: школярі, які не мають навіть базової професійної освіти; студенти, які можуть мати базові знання зі своєї майбутньої спеціальності, але які часто зовсім не підкріплені практичною діяльністю та досвідом роботи в обраній сфері; люди з вищою освітою, які мають певну спеціалізацію та можуть мати певний досвід роботи; практикуючі професіонали (соціальні працівники, медики, юристи тощо), які у вільний від роботи час виконують волонтерську роботу; пенсіонери, які мають досвід роботи, але вже не працюють за спеціальністю.

Відповідно до даних авторського соціологічного дослідження 2010 року, волонтерство в Україні переважно представлено молоддю віком від 19 до 25 років (37,9 %) і до 18 років (31,8 %), та з наступним рівнем освіти: вищу освіту мають 34,4% волонтерів; неповну вищу – 25,3 %; середню – 23,2 %. Отже, волонтери – це молоді люди, які ще не мають професійного досвіду або тільки починають його отримувати. З огляду на це, ми вважаємо за доцільне виділити особливим *об'єктом професіоналізації волонтерства* молодь, яка визначається з напрямком майбутньої професії, здобуває теоретичні знання в цій галузі та присвячує частину свого вільного часу волонтерській діяльності, що пов'язана з майбутньою професією. Це не означає, що інші категорії волонтерів не можуть розвиватися професійно. Але для саме цієї обраної категорії волонтерська діяльність може мати прикладний характер з конкретно обраною спеціальністю і слугувати першим досвідом роботи, який роботодавці часто ставлять як одну з основних вимог при працевлаштуванні молодого спеціаліста.

Ще одним важливим чинником доцільності професіоналізації волонтерства є те, що волонтери, які виконують свою діяльність в соціальній сфері, так само як і спеціалісти, відчувають симптоми емоційного вигорання, що характеризується негативними емоціями, переживаннями: змінюється ставлення до роботи, колег, самого себе. Хоча такий синдром має малу ймовірність виникнення у волонтерів, але початкові стадії доволі можливі. Наприклад, волонтер може глибоко переживати втрату сенсу своєї діяльності [14, 19]. Це може призвести до того, що він взагалі відмовиться від такої роботи в майбутньому або навіть розчарується в обраній професії (якщо волонтерська діяльність буда пов'язана з нею), бо

отриманий негативний досвід може сприйматися дуже серйозно нестійкою молодією психікою, що буде схоже з психічною травмою. Професіоналізація волонтерства надасть змогу поставитися до питання емоційного вигорання волонтера з тою ж серйозністю, як і до вигорання спеціаліста, тобто волонтер зможе розраховувати на отримання кваліфікованої допомоги.

Таким чином, в основі процесу професіоналізації знаходиться власне активна позиція самої особистості, її потяг до саморозвитку. Але цей внутрішній фактор, звісно, не є єдиним. Адже можливість реалізації власного потенціалу залежить від соціальних умов, які існують в суспільстві. Якщо соціальна система підтримує індивідуальну ініціативу та сприяє розвитку професійної орієнтації людей, не створюючи перешкоди як на законодавчому, так і на фактичному рівнях, то особистість може найефективніше поєднати свої внутрішні ресурси та зовнішні сприятливі умови для становлення себе як професіонала.

Волонтерство визначається як активна участь людей в громадському житті країни, зокрема участь громадян в соціальному житті громадських організацій та державних структур, що сприяє покращенню якості життя в загальному сенсі, особистісному росту та поглибленню відчуття солідарності; реалізації основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого суспільства; економічному та соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і нових професій та виражається, зазвичай, у спільній діяльності в межах різного роду асоціацій [6]. Мотивація волонтерів до діяльності може бути різною: почуття відповідальності та морального обов'язку, бажання внести свій внесок в розвиток району, регіону тощо, робити щось корисне, а також і бажання саморозвитку – отримання досвіду, певних навиків (дані за 1981-1990 рр. та дослідження, поведені Деві-

дом Дж. Бейкером в країнах Європи та Північної Америки) [3, 36].

Таким чином, волонтерство ми можемо розглядати як одну з можливостей професійного розвитку людини. Деякі автори, які безпосередньо займаються практичною роботою з волонтерами, відмічають, що волонтерська праця існує як «альтернатива ханжеству, цинизму, накопительству». Вихід з такої ситуації вбачається у вивченні досвіду західних країн, де волонтерство стало соціальною нормою і населення сприймає цю діяльність як одну з форм інтеграції в суспільство та саморозвиток, в тому числі професійних [14, 10]. Наприклад, було б чудово перейняти досвід Німеччини або Великобританії, де людина з досвідом волонтерства має переваги при працевлаштуванні.

Найчастіше волонтерська робота сприймається в різних соціальних структурах та інститутах як непрофесійна, аматорська. На нашу думку, змінити ставлення громадськості до волонтерства, розширити область його проникнення в суспільство можна шляхом саме професіоналізації. *Суперечність*, яке ми бачимо у даному питанні, полягає в тому, що волонтерська діяльність базується на 2-х основних принципах: безкоштовність (неприбутковість, безкорисливість) та добровільність. З огляду на це, чи не буде суперечити професійний досвід волонтера та можливість використання його для трудового стажу принципу неприбутковості (як певна вигода для волонтера)? І чи не скористаються принципом добровільності організації, які працюють з волонтерами, ставлячи їм умови обов'язкової участі в певних заходах? Передбачити всі наслідки професіоналізації неможливо, але автор має гіпотезу, що за умови коректної організації процесу професіоналізації волонтерства можна забезпечити збереження основних волонтерських принципів. Це питання автор залишає для подальшого дослідження та висвітлення у наукових працях.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артюхова Т. Ю.* Професионалізація як умовою раскрытия жизненного потенциала человека [Электронный ресурс] / Т. Ю. Артюхова // Международная интернет-конференция "Профессиональное самосознание и экономическое поведение личности" – Режим доступа: <http://sites.google.com/site/konfep/Home/2-sekcia/artuhova>
2. *Бидерман К.* Координация работы добровольцев и менеджмент волонтерских программ в Великобритании / К. Бидерман. – СПб: Русско-Немецкий обмен, 1999. – 31 с.
3. *Бодренкова Г.П.* Добровольчество как фактор повышения эффективности государственной политики: международный и российский опыт «Общественные институты – реальная социальная сила развития гражданского общества в России» / Г. П. Бодренкова // Сборник статей по материалам заочной Международной научно-практической конференции – М., 2006. – С.34-41.

4. *Большой толковый социологический словарь (Collins) / Джери Д., Джери Дж. Т. 1 (А-О).* – М: Вече, АСТ. – 1999. – 544 с.
5. *Большой толковый социологический словарь (Collins) / Джери Д., Джери Дж. Т. 2 (П-Я).* – М: Вече, АСТ. – 1999. – 528 с.
6. *Всеобщая Декларация Добровольчества / XVI Всемирная Конференция Добровольцев Международной Ассоциации Добровольческих Усилий (IAVE), Амстердам, январь, 2001 [Электронный ресурс].* – Режим доступа: http://www.volunteer.ru/5/1/5_1_dekl1.htm
7. *Добровольцы – ценный источник // Университет Джона Хопкинса, 1997г. [Электронный ресурс].* – Режим доступа: <http://www.besplatno1.narod.ru/FAQ.htm>
8. *Заславская Т. И. Социальная структура современного российского общества / Т. И. Заславская. – 1997. – № 2. – С. 5-23.*
9. *Кудринская Л. А. Добровольческий труд как объект и предмет социологической науки / Л. А. Кудринская // Перспективные направления развития теоретической социологии в России рубежа XX-XXI веков / Под ред. В.А.Мансурова, С.И.Григорьева. – Москва-Барнаул: Изд-во АРНЦ СО РАО, 2003. – С. 348-359.*
10. *Проекты ФГОС ВПО 3-его поколения [Электронный ресурс].* – Режим доступа: <http://mon.gov.ru>
11. *Социологический энциклопедический словарь: на русском, английском, немецком, французском и чешском языках [Ред.-координатор – акад. РАН Г. В. Осипов].* – М.: НОРМА, 2000. – 488 с.
12. *Сучасний тлумачний словник української мови / Кусайкіна Н.Д., Цибульник Ю.С. – К.: Вид. дім "Школа", 2009. – 492 с.*
13. *Философский энциклопедический словарь [ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко].* – М.: ИНФРА-М, 2009. – 569 с.
14. *Шаг к добру, или как организовать волонтерскую социальную службу.* – Пермь, 2005. – 36 с.
15. *Ярская-Смирнова Е. Р. Профессионализация социальной работы в России / Е. Р. Ярская-Смирнова // Социс. – 2001. – № 5. – С. 86-95.*
16. *Online Etymology Dictionary [Электронный ресурс].* – Режим доступа: <http://www.etymonline.com/>

Стаття надійшла до редакції 19.05.2011 р.